

ВІДГУК

**офіційного опонента кандидата психологічних наук, доцента
Ю.В.Сербіна на дисертацію Сью Болуня «Детермінанти атрибутивної
поведінки особистості», поданої на здобуття наукового ступеня доктора
філософії за спеціальністю 053 – Психологія**

Дисертаційна робота Сью Болуня є системним викладом результатів теоретичного та емпіричного дослідження питань, пов'язаних із розв'язанням комунікативно-інтерактивних задач особистістю як постійним учасником континууму соціумних відносин. Ця обставина вже сама по собі визначає актуальність дослідження, яка стає ще помітнішою, коли береться до уваги момент звернення комунікантів до своїх ментальних побудов, що супроводжують об'єктивний хід взаємообміну комунікативними діями. Саме такі ментальні побудови, що слугують інтеральною основою здійснюваної поведінки, вказують на специфіку взаємозв'язку суб'єкта та об'єкта, яка зрештою є основною детермінантою розвитку поведінкової активності індивіда та через неї особистості в цілому.

Дисертаційне дослідження виконано в рамках комплексної науково-дослідної теми кафедри теорії та методики практичної психології «Науково-методичні основи практичної підготовки психологів» (номер держреєстрації 0113U003018) та кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології «Розвиток професійних якостей майбутніх фахівців соціономічної сфери» (номер держреєстрації 0121U100131), що входять до тематичного плану науково-дослідної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Тему дисертації затверджено вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» (протокол № 11 від 27 червня 2019 р.)

Наукова новизна та теоретична значущість дослідження полягають у тому, що на основі структурно-функціонального та суб'єктно-особистісного підходів теоретично обґрунтована і розроблена концепція атрибутивної поведінки як поведінки, детермінованої суб'єктивним тлумаченням об'єктивних комунікативно-інтерактивних обставин; аргументовано доцільність її вивчення в інтерсуб'єктній парадигмі, де атрибутивні дії комунікантів є ментальним продовженням їхніх особистісних якостей; сформульовано положення про можливість опосередкованого психодіагностичного вимірювання атрибутивної поведінки; показано, що атрибутивна поведінка є поведінкою в сфері міжособистісних взаємовідносин, яка забезпечує розв'язання комунікативно-інтерактивних задач при опорі на переживання власної суб'єктності (самоствалення, самооцінка), пов'язаної із соціальним інтелектом, проявами комунікативної толерантності та асертивності.

Окрім того поглиблено розуміння поведінки як біхевіорального явища, детермінованого ментальною активністю індивіда, заснованої на різному співвідношенні об'єктивного та суб'єктивного (атрибутивного) у розумінні умови задачі. Обґрунтовано положення про колективний суб'єкт провідної діяльності як досвідну основу вирішення діалектичних протиріч у її здійсненні, рівень організації якого визначає рівень патернального розвитку поведінки кожного окремого суб'єкта. Набули подальшого розвитку теоретичні положення про соціальну, міжособистісну, педагогічну взаємодію як об'єктивну поведінкову основу формування та розвитку особистості.

Розглядаючи атрибутивну поведінку як системне біхевіоральне явище, яке має безпосереднє відношення до розв'язуваної комунікативно-інтерактивної задачі, автор наголошує на значущості прояву суб'єкту, який виступає «не просто як вітальне начало екзистенційних функцій індивіда, а як осередок таких вітальних і соціумних функцій, що володіють високою результативністю» (с. 36). Розглядаючи поняття суб'єкта як базисну основу поведінки взагалі (с.38), дисертант вказує на його конкретизацію у такому

явищі, як ресурсність комунікатора як основної детермінанти «потреби в добудовуванні комунікативних умов за рахунок залучення додаткових ознак, в тому числі і за рахунок атрибутування» (с. 44).

На думку дисертанта, атрибуція як самостійне явище, що проявляє себе, в основному, у різних стилях та проявах каузальності, несе на собі відбиток особистості як особи, яка здійснює поведінку, як у процесуальному (с. 48), так і результативному плані (с.56), де результативність постає у вигляді установок асоціативного/дисоціативного плану (с. 74).

При переході від теоретичного розгляду проблеми атрибутивної поведінки до її емпіричного вивчення дисертант наводить досить докладний виклад питання про її критерії, вважаючи, що «найзагальнішою критеріальною ознакою атрибутивної поведінки є особистісна ознака» (с. 77), яка у деталізованому вигляді постає як особистісність, самоствавлення та самооцінка особистості, соціальний інтелект, толерантність та асертивність (80). Відомості про них у дослідженні отримувались за допомогою таких психодіагностичних методик, як тест Кеттелла, Гілфорда, комунікативної толерантності, самоствавлення та асертивності (с. 80-90).

Використовуючи поняття колективного суб'єкта (с. 97) при характеристиці вибірки досліджуваних (с. 100), дисертант формулює висновок про існування у них деякого спільного особистісного ресурсу, що сходить до спільної практики навчально-професійної діяльності студентів саме цього вишу.

У третьому розділі дисертації, присвяченому обговоренню положення про атрибутивну поведінку як постійно присутнє біхевіоральне явище в життєдіяльності людини, наводиться зміст поняття особистісний ресурс (с. 103 – 108) з наголосом на тому, що «особистісна ресурсність як така формується в континуумі життєвих, у тому числі й фрустраційних ситуацій, особливості виходу з яких складають загальну основу поведінкового досвіду» (с. 114).

Спираючись на результати кореляційного аналізу показників, що концептуально належать конструкту «особистісний ресурс», дисертант

формулює висновок про «сполучення різнорівневих проявів особистісного ресурсу атрибутивної поведінки, які накладають своєрідний відбиток на сприйняття події, визначаючи відповідне тлумачення її змісту та мотивів поведінки учасників» (с. 152).

Відповідно до факторного аналізу (с.156), найбільш суттєвими факторами є соціальна контактність (екстраверсія, пристосовність), настороженість (підозрілість) та емоційна рафінованість (вишуканість). Найменш вагомими є фактори соціальної сміливості (самодостатність), нормативності (категоричність), нетерпимості та імпульсивності (с. 164).

На підставі результату тренінгового навчання із застосуванням в якості стимульного матеріалу суджень, використаних в емпіричному дослідженні психодіагностичних методик, сформульовано висновок про рефлексію як основну детермінанту комунікативних умінь, «які в подальшому перетворюються на комунікативні конструкти, що в своїй сукупності входять до складу особистісного ресурсу як функціональної детермінанти атрибутивної поведінки» (с. 178).

Незважаючи на високий науково-теоретичний рівень дисертації, необхідно у плані наукової дискусії висловити деякі зауваження та побажання, а саме:

1. Міркування про теоретичну модель атрибуції (с. 37), що супроводжується різними варіантами визначення цього поняття, слід було б подати для більшої наочності у вигляді відповідної схеми.

2. Недостатньо чітко простежується зв'язок об'єкта та предмета дослідження у формулюванні гіпотези.

3. Сформульовані автором методологічні принципи дослідження, які у своїй сукупності розкривають сенс поняття «атрибутивна поведінка» (с. 97), слід було б розмістити на початку теоретичного розділу.

4. Поняття «особистісний ресурс», яке є по суті основним для розкриття психологічної сутності атрибутивної поведінки, з'явившись у тексті на стор. 43, ґрунтовно розкривається тільки на стор. 103 – 108.

5. Незважаючи на те, що назва дисертації спрямована на виявлення детермінант атрибутивної поведінки, вони хоч і присутні в тексті, проте не подані у вигляді відповідної теоретично впорядкованої схеми.

6. При описі процедурної частини емпіричного дослідження було б доречним докладніше викласти матеріал про вікові психологічні характеристики вибірки, а не обмежуватися посиланням на спільність ознак, висхідних до навчально-професійної діяльності студентів.

Висловлені зауваження аж ніяк не зменшують теоретичної та практичної значущості дисертаційного дослідження Сью Болуня, яке ми розглядаємо як завершене наукове дослідження.

На підставі зазначеного можна стверджувати, що дисертаційна робота «Детермінанти атрибутивної поведінки особистості» виконана на високому науковому рівні, за своєю значущістю, науковою новизною та практичною спрямованістю отриманих результатів повністю відповідає чинним вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії, а її автор – Сью Болунь – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 – Психологія.

Офіційний опонент:

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри психології та соціології

Східноукраїнського національного університету

імені Володимира Даля МОН України

Ю.В.Сербін

Підпис Ю. В. Сербіна засвідчую.

/Ст. інспектор відділу кадрів

О. В. Куртова

